

Я. Б. Коваль

Економічний механізм залучення коштів трудових мігрантів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва в Україні

Розглянуто проблеми трудової міграції, проаналізовано використання грошових переказів трудових мігрантів та роботу громадських організацій українців за кордоном. Запропоновано економічний механізм залучення коштів трудових мігрантів з метою розвитку підприємництва в Україні. Ключові слова: трудові мігранти, громадські організації, підприємництво, економічний механізм.

Вступ. Неприятлива економічна ситуація в Україні, відсутність місць праці або ж неналежна оплата вкладеної праці спонукає громадян працевлаштовуватися за межами держави. Більшість населення, що мігрує, керується саме економічними чинниками, пошуками краще оплачуваної роботи.

Повертаючись на батьківщину, мігранти привозять з собою не тільки матеріальні цінності. Громадяни повертаються більш кваліфікованими працівниками, можуть використати отриманий досвід та кваліфікацію для організації підприємницької діяльності в своїй країні. Але, крім позитивних сторін, трудової міграції існує ряд соціально-економічних проблем та тенденцій, які потребують невідкладного вирішення. Як свідчать інформаційно-аналітичні матеріали, мігранти рідко використовують надбані грошові кошти для започаткування власної справи в Україні. Структура витрат надбаних на заробітках коштів свідчить, що головною статтею витрат є придбання товарів довготривалого користування, задоволення щоденних потреб. Також важливою проблемою є те, що значна частина грошових переказів коштів з-за кордону здійснюється неформальними каналами, що приводить до зменшення відповідних надходжень до бюджету та не сприяє прозорості інвестиційних потоків з метою розвитку підприємництва в Україні. На нашу думку роботу у даному напрямку необхідно здійснювати не лише державі, а й громадським інституціям, оскільки проблема має не лише фінансово-економічний, а також соціальний характер. Саме тому, дослідження можливостей громадських організацій впливати на процеси залучення коштів трудових мігрантів з метою розвитку підприємництва в Україні дасть можливість

© Я. Б. Коваль, 2013.

розробити дієвий механізм забезпечення позитивних економічних результатів роботи у даному напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення питання інтернаціоналізації робочої сили, теорії і практики перерозподілу робочої сили, нормативно-правових аспектів регулювання міграційних процесів й удосконалення організаційно-економічних механізмів їх регулювання за умов перехідної економіки зробили провідні вітчизняні вчені Д. Богиня, В. Геєць, М. Долішній, С. Злупко, Є. Лібанова, Л. Семів, У. Садова, О. Бандурка, А. Малиновська. В. Кравченко, В. Заньковська, І. Ключковська, О. П'ятковська. Є. Дронь, І. Марков, О. Іванкова-Стецюк. Дана тема розглядалася і в працях зарубіжних вчених: С. Брю, В. Врума, П. Кругмана, М. Курбатова, Є. Щепанського. Зокрема, В. Кравченко у своїх наукових працях аналізує тенденції трудової міграції в Україні, відзначає позитивні та негативні соціально – економічні наслідки трудової міграції. В. Заньковська, Є. Дронь аналізують позитивні та негативні наслідки для країни-реципієнта та країни-донора, досліджують тенденції використання коштів трудових мігрантів, після повернення в Україну. О. П'ятковська досліджує фактори та роль трудової міграції у розвитку малого бізнесу в Україні.

Однак вважаємо, що на сьогоднішній день не достатньо досліджено можливості створення економічного механізму залучення коштів трудових мігрантів з метою покращення соціально-економічного становища в Україні, зокрема розвитку підприємництва.

Постановка завдання. Метою статті є розробка моделі економічного механізму залучення коштів трудових мігрантів з метою розвитку підприємництва в Україні.

Завдання статті є аналіз використання грошових переказів трудових мігрантів, дослідження роботи громадських організацій та об'єднань трудових мігрантів щодо розвитку підприємництва в Україні, розробка економічного механізму залучення коштів трудових мігрантів з метою розвитку підприємництва в Україні.

Результати дослідження. Зовнішня трудова міграція — пересування особи з метою тимчасового працевлаштування, що супроводжується перетинанням кордону. Загальна кількість трудових мігрантів в Україні за офіційними та неофіційними джерелами становить від 2 до 7 млн. осіб.

Найбільше у пошуках роботи подорожують жителі західного регіону України (10,8% населення). У південному цей показник становить 1,9%, у північному – 1,3%, у центральному і східному – 1%. Найпривабливішими

країнами призначення вітчизняної робочої сили є Російська Федерація (43,2%), Польща (14,3%), Італія (13,2%) та Чеська Республіка (12,9%), Іспанія (4,5%), Німеччина (2,4%), Угорщина (1,9%), Португалія (1,8%) [4].

Досліджуючи мотивацію громадян України щодо працевлаштування за кордоном як, державні органи, так і незалежні експерти визначили, що першочерговими є економічні мотиви. Зокрема, покращення житлових умов придбання дорогих товарів тривалого вжитку, задоволення поточних життєвих потреб, накопичення коштів для оплати навчання дітей у вищих навчальних закладах, повернення боргів, накопичення стартового капіталу для створення власного бізнесу або розвитку своєї справи.

Як показує аналіз основних економічних мотивів працевлаштування громадян України за кордоном, накопичення стартового капіталу для відкриття власної справи займає останнє місце.

Також низьку активність трудових мігрантів щодо започаткування власної справи в Україні показує аналіз розподілу їх грошових переказів за напрямками у 2013 р. [8]:

- задоволення щоденних потреб (придбання продуктів харчування, одягу тощо) – 76,2%;
- придбання товарів довготривалого використання – 33,4%;
- придбання, реконструкція будинку або квартири – 25,6%;
- повернення боргів – 8,3%;
- оплата навчання членів сім'ї – 8,1%
- оплата лікування – 5,6%;
- заощадження – 4,9;
- інше – 1,2.

Отже, необхідно відмітити, що менше 5% коштів, які трудові мігранти переказують в Україну зберігаються членами їх родин у вигляді заощаджень, які б можуть потенційно бути використані започаткування власної справи, при чому сума грошових переказів трудових мігрантів майже втричі перевищила прями іноземні інвестиції у вітчизняну економіку [1].

Більше 70% коштів трудових мігрантів використовується на задоволення щоденних потреб членів їх родин. На нашу думку, причиною цього є соціально-економічні та психологічно-ментальні чинники.

До соціально економічних чинників необхідно віднести високий рівень безробіття в Україні, особливо у сільській місцевості, низький рівень оплати праці, несприятливі умови для відкриття власної справи, збільшення загального податкового навантаження, соціально-економічна криза.

До психологічно-ментальних чинників слід віднести формування моделі споживацької поведінки родичів трудових мігрантів, недовіра до органів влади, проблеми у сімейних стосунках.

Також важливо відмітити, що питання трудової міграції не врегульовано на законодавчому рівні, що не сприяє покращенню ситуації. Станом на сьогоднішній день лише створено міжвідомчу робочу групу із доопрацювання проекту Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» [6].

Ще одним несприятливим чинником, що впливає на реалізацію державної політики в сфері зовнішньої трудової міграції є те, що значна частина приватних грошових переказів трудових мігрантів в Україну приходять неформальними каналами. Протягом 2012 року сума грошових переказів, що надійшла в Україну від трудових мігрантів та національної діаспори, сягнула 7,5 млрд. доларів США, що становить 4,3 % валового національного продукту України, з них 1,03 млрд. доларів США – неформальними каналами [8].

На нашу думку, ця проблема значно ускладнилась у зв'язку з внесенням змін до Податкового кодексу України, згідно з якими кошти, перераховані з-за меж України на поточні або карткові рахунки громадян, вважаються іноземними доходами, і при їх отриманні громадянин повинен подати річну декларацію, в якій вказати отриману суму та, відповідно, сплатити з неї податок на доходи фізичних осіб. Іноземні доходи включаються до складу річного оподаткованого доходу та відповідно до п. п. 170.11.1 ПКУ обкладаються ПДФО за ставками 15 і 17 %. Винятком є дивіденди з іноземним джерелом походження, оподатковувані за ставкою 5 % відповідно до п. 167.2 ПКУ [9].

Вважаємо, що з метою стимулювання залучення коштів трудових мігрантів для розвитку підприємництва в Україні необхідно переглянути податкове навантаження для фізичних осіб – підприємців, яке постійно збільшується.

У проведенні роботи щодо залучення коштів трудових мігрантів для відкриття власної справи органи державної виконавчої влади та місцевого самоврядування власної справи залучають громадські організації трудових мігрантів як на державному так на регіональному рівнях. Зокрема створено Раду з питань трудової міграції громадян України при Кабінеті Міністрів України [10]. Львівською обласною радою затверджено Регіональну програму співпраці із закордонними українцями, трудовими мігрантами та реемігрантами на 2013–2015 роки [5], в перелік завдань якої входить налагодження співпраці та підтримку діяльності громадських організацій

трудовах мігрантів, проведення семінарів, нарад, круглих столів за участю вказаних організацій. Однак, кошти на реалізацію програми є обмеженими, зокрема на 2013 рік 1054 тис. грн., у тому числі: коштів обласного бюджету 194 тис. грн., коштів обласного бюджету (в межах заходів галузевих програм) – 860 тис. грн., 2014–2015 роки – у межах бюджетних призначень, що не може не відобразитись на результатах її реалізації.

Вважаємо за доцільне у зв'язку з обмеженим фінансуванням відповідних програм та заходів в рамках реалізації державної політики щодо роботи з трудовими мігрантами активно залучати до роботи у даному напрямку можливості та потенціал громадських організацій українців за кордоном, кількісні та якісні показники їх роботи з кожним роком зростають. Лише в Італії функціонує до 70 організацій українських трудових мігрантів [12]. Станом на сьогоднішній день громадські організації за кордоном вийшли на міжнародний рівень та мають дієві структури в регіонах України та багатьох країнах світу. До прикладу, 17 листопада 2013 року у місті Києві засновано Міжнародну організацію українців «Четверта хвиля». Засновниками організації стали Всеукраїнська громадська організація «Українська Взаємодопомога», яка має місцеві відділення у 24 областях України та у АР Крим і 48 закордонних українських громадських організацій із 23 країн. [11].

Також серед дієвих громадських організацій трудових мігрантів необхідна відзначити такі організації як Спілка українців в Португалії, Товариство української діаспори в Греції «Українсько-грецька думка», Асоціація «Українська громада Іспанії за права, честь і гідність Українців», МО «Українська Свобода» (Чехія), «Українці у світі» (Австрія), Всеукраїнську асоціацію українських трудових мігрантів (Україна).

Вважаємо, що громадські організації можуть здійснювати роботу щодо залучення коштів трудових мігрантів для розвитку підприємництва в Україні за наступними напрямками:

- вивчення та аналіз чинного законодавства України, що регулює здійснення підприємницької діяльності, фінансово-економічної діяльності, господарських відносин;
- надання фахової інформації трудовим мігрантам з питань фіскальної та регуляторної політики в Україні;
- вивчення та аналіз інвестиційного клімату в Україні, в розрізі регіонів;
- підготовка інвестиційних проектів;
- підготовка бізнес-планів, надання юридичного супроводу започаткування власної справи в Україні;

- налагодження співпраці з представниками органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні щодо розвитку підприємництва.
- створення в Україні громадських організацій осіб, члени родин яких є трудовими мігрантами з метою розвитку підприємництва за фінансової підтримки громадських організацій українців за кордоном.

Отже, на нашу думку за допомогою об'єднання трудових мігрантів за кордоном та членів їх родин в Україні в громадські організації, створення міжнародних громадських організацій можна розробити дієвий економічний механізм залучення коштів трудових мігрантів до розвитку підприємництва.

Економічний механізм залучення коштів трудових мігрантів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва в Україні – це система акумулювання коштів трудових мігрантів за кордоном та координації започаткування власної справи членами їх родин в Україні.

Отже, громадські організації за кордоном акумулюють на спеціальному рахунку кошти за рахунок:

- членських внесків трудових мігрантів;
- добровільних пожертвувань від громадян та організацій;
- донорських коштів, залучених громадськими організаціями;
- частини прибутків підприємств, заснованих громадською організацією;
- інших джерел доходів, не заборонених чинним законодавством.

Вказані кошти громадські організації українців за кордоном у вигляді цільової безповоротної фінансової допомоги українським громадським організаціям для розвитку підприємництва в Україні.

Громадські організації в Україні з метою розвитку підприємництва здійснюють наступну роботу:

- надають членам громадських організацій цільову безповоротну фінансову допомогу для започаткування власної справи;
- надають приватним підприємцям – членам громадських організацій цільову тимчасову допомогу для розвитку власної справи з повернення у встановлені терміни;
- надають фізичним та юридичним особам організаційно-юридичну, інформаційну та фінансову допомогу у створенні суб'єктів господарювання.

Для визначення ефективності наведеного вище економічного механізму залучення коштів громадськими організаціями для розвитку підприємництва в Україні пропонуємо для застосування методик визначення впливу розвитку підприємництва в Україні за рахунок коштів

трудовах мігрантів при розрахунку ВВП (Валовий Внутрішній Продукт) за методом витрат.

Оскільки, ВВП є основним показником результатів економічної діяльності на макрорівні, який характеризує сукупну ринкову вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених підприємствами, організаціями і установами в певному періоді на економічній території країни, то розрахунок його загальної суми (згідно витратного методу) здійснюється за формулою [2]:

$$ВВП = C + I + G + NX, \quad (1)$$

I = амортизація + чисті інвестиції;

NX = експорт – імпорт.

де C (Consumption) – витрати населення;
 I (investments) – інвестиції;
 G (government) – державні витрати;
 NX – чистий експорт

Таким чином, оскільки кошти трудових мігрантів сприяють зростанню витрат населення внаслідок зростання його купівельної спроможності, то це відобразиться відповідним чином на збільшенні загальної суми ВВП. Крім цього, таке зростання витрат населення призведе, в свою чергу, до збільшення прибутків підприємств, які вони мають змогу використати як інвестиції у підприємницьку діяльність. Саме тому, для визначення сукупного ефекту від залучення коштів трудових мігрантів можна застосовувати і доходний метод, що базується на застосуванні формули [2]:

$$ВВП = W + P + i + r, \quad (2)$$

де W – заробітна плата;
 P – прибуток;
 i – дохід від інвестицій;
 r – рента.

Отже, ВВП характеризує кінцеве споживання товарів та послуг, валове накопичення основного капіталу, зміну запасів матеріальних оборотних коштів, чисте надбання цінностей і сальдо експорту та імпорту товарів і послуг, тому формули його визначення за витратним або доходним методами можна прийняти за основу для побудову моделей обчислення економічного ефекту від залучення коштів трудових мігрантів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва в Україні. Зокрема, такий ефект можна визначити, скориставшись методами

факторного та порівняльного аналізів, якщо зміну показника коштів трудових мігрантів прийняти за один з факторів, що впливають на зміну результативного показника (загальної суми ВВП). При розрахунку цього впливу буде доцільним скористатись інтегральним методом факторів на формування ВВП, але й відокремити ефект від залучення коштів трудових мігрантів громадськими організаціями та проаналізувати взаємовпливи показників, які формують ВВП і сприяють або перешкоджають розвитку підприємництва в Україні.

Висновок. Отже, громадські організації трудових мігрантів мають великий потенціал щодо здійснення роботи в напрямку розвитку підприємництва в Україні, розвитку суб'єктів господарювання, створення нових робочих місць, а отже, покращення показників соціально-економічного розвитку країни в цілому. На нашу думку забезпечення ефективного функціонування запропонованого економічного механізму залучення коштів трудових мігрантів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва в Україні забезпечить зменшення видатків з державного бюджету для здійснення соціальних виплат, збільшення надходжень у бюджети всіх рівнів та сприятиме покращенню добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Віче. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3931/> станом на 01.12.2013 р.
2. Довідники. – Режим доступу : <http://spravo4niki.com/ua/skolko.php?id>.
3. Дані з Веб-сторінки. – Режим доступу : [=29&scho_take_vvp](http://www.viche.info/journal/3931/) станом на 01.12.2013 р.
4. Економічна правда станом на 01.12.2013 р. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2013/05/29/377192/>.
5. Конфедерація вільних профспілок України. – Режим доступу : <http://kvpu.org.ua/uk/news/6/2275/pro-dolyu-ukrainskikh-zarobitchan-rozpovidayut-cifri> станом на 01.12.2013 р.
6. Львівська обласна рада. – Режим доступу : http://www.oblrada.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=48 станом на 01.12.2013 р.
7. Наказ Міністерства соціальної політики України від 5 липня 2013 року № 997 «Про створення міжвідомчої робочої групи із доопрацювання проекту Закону України «Про зовнішню трудову міграцію».
8. На роздоріжжі : Аналітичні матеріали комплексного дослідження процесів трудової міграції ; за ред. І. Маркова. – Львів : Папуга, 2009 – 244 с.

9. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [електронний ресурс] // <http://www.niss.gov.ua/articles/1338/> станом на 01.12.2013 р.
10. Податки та бухгалтерський облік. – Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua/ukr/golden/doc.html?id=34485> станом на 01.12.2013 р.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2010 р. N42 «Про утворення Ради з питань трудової міграції громадян України при Кабінеті Міністрів України».
12. Психоніомія. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3931/> станом на 01.12.2013 р.
13. Українська газета / Газета для українців в Італії. – Режим доступу : <http://www.gazetaukrainska.com/2011-04-04-11-58-41/2010-01-04-13-51-17/2464-40-70-html> станом на 01.12.2013 р.
14. Эмиграция из Украины и в Украину. Статистика. – Режим доступу : <http://www.bukovina.biz.ua/news/11917> станом на 01.12.2013 р.

Коваль Я.Б. Экономический механизм привлечения средств трудовых мигрантов общественными организациями в целях развития предпринимательства в Украине.

Рассмотрены проблемы трудовой миграции, проанализировано использование денежных переводов трудовых мигрантов и работу общественных организаций украинцев за рубежом. Предложено экономический механизм привлечения средств трудовых мигрантов с целью развития предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: трудовые мигранты, общественные организации, предпринимательство, экономический механизм.

Koval Y.B. Economic Mechanism of Allocation Financial Resources of Migrant Workers by Public Organizations for Business Development in Ukraine.

The problems of migration analyzed using remittances of migrant workers and the work of public organizations Ukrainian abroad. Proposed economic mechanism to allocate financial resources of migrant workers for business development in Ukraine.

Key words: migrant workers, public organizations, business, economic mechanism.